

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องการวิจัย ความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพด้านการเกษตรของเกษตรกรในตำบลสี่เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ หลายประการ ขอสรุปถึง 5 ประเด็นหลักคือ

1. สภาพทั่วไปของตำบลสี่เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
2. ความหมายและประโยชน์ของการฝึกอบรม
3. แนวความคิดเกี่ยวกับความต้องการหรือความจำเป็นในการฝึกอบรม
4. วิธีหาความต้องการหรือความจำเป็นในการฝึกอบรม
5. ผลงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพทั่วไปของตำบลสี่เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลสี่เหล็กมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงและมีบางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขา มีแม่น้ำปิงไหลผ่าน มีประชากรทั้งสิ้น 7,257 คน เป็นชาย 3,560 คน เป็นหญิง 3,697 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภอแม่แตง
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลสันโป่ง อำเภอแมริม
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ตำบลห้วยทราย อำเภอแมริม

2. ความหมายและประโยชน์ของการฝึกอบรม

เสนาะและคณะ (2527:250) อธิบายความหมายของการฝึกอบรมว่าเป็นทางที่ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมได้รับความรู้ใหม่ ๆ ได้รับความชำนาญในการปฏิบัติงานมากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาและทัศนคติที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ตามแนวทางที่องค์กรกำหนดไว้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2532:250) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่ากระบวนการ การพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคติจนถึงระดับหนึ่งได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

บุญศรีและทนางศักดิ์ (2533:2-3) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. เพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน

2. เพิ่มผลผลิตของหน่วยงาน
3. ลดการควบคุมดูแลได้
4. สร้างความพึงพอใจ (ขวัญกำลังใจ) ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
5. เป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารในการแก้ปัญหาที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงภายในปัจจุบัน ภายในอนาคต
6. ลดอุบัติเหตุในการทำงาน
7. เพิ่มความมั่นคงและยืดหยุ่นของหน่วยงาน
8. เป็นเครื่องมือในการถ่วงดุลอำนาจเจ้าหน้าที่ใหม่
9. เตรียมเจ้าหน้าที่เพื่อเข้ารับตำแหน่งที่สูงขึ้น

อัมพร (ไม่ระบุปีที่พิมพ์) กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมดังนี้

1. เพิ่มผลผลิต
2. ลดการควบคุมดูแล
3. สร้างความพอใจในการทำงาน
4. เป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง
5. ลดอุบัติเหตุที่เกิดจากผู้ปฏิบัติงานขาดทักษะและทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน
6. เพื่อความมั่นคงและยืดหยุ่นในองค์กร
7. ลดต้นทุนองค์กร

เลาวัลักษณ์ (2525:17) ได้รวบรวมประโยชน์ของการฝึกอบรมไว้ 6 ประการ

1. ช่วยลดระยะเวลาในการเรียนรู้ที่ทำให้ผลงานเป็นที่ยอมรับ
2. ปรับปรุงการปฏิบัติงานที่กำลังดำเนินอยู่
3. ก่อให้เกิดทัศนคติที่เหมาะสม
4. เป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน
5. แก้ปัญหาเรื่องความต้องการกำลังคน
6. เป็นประโยชน์ต่อตัวพนักงาน

ประโยชน์ของการฝึกอบรมดังที่ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล เป็นลักษณะของการฝึกอบรมในหน่วยงานหรือองค์กร เพื่อใช้เป็นแนวทางพิจารณาประโยชน์ของการจัดฝึกอบรมการเกษตรดังนี้

1. ช่วยลดระยะเวลาในการเรียนรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมทางการเกษตร สามารถเพิ่มผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ก่อให้เกิดทัศนคติการดำรงชีพที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน
3. การฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม เป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ปัญหาการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นผลประโยชน์ต่อเกษตรกรและครอบครัวโดยตรง
4. ลดความเสี่ยงด้านการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร
5. ส่งเสริมการร่วมมือประสานงาน ทั้งระหว่างเกษตรกรด้วยกันและระหว่างเกษตรกรกับทางราชการในการพัฒนาการเกษตร

3. แนวความคิดเกี่ยวกับความต้องการและความจำเป็นในการฝึกอบรม

มนัสสินธุ์ (2536) กล่าวว่า ความต้องการเป็นความประสงค์ ความอยากได้ความปรารถนาหรือขาดความสมดุลที่จะกระตุ้นให้แต่ละบุคคลแสวงหา และดำเนินวิธีการเพื่อให้ได้มา ถ้าหากไม่ได้รับการตอบสนองที่เหมาะสม จะเกิดความคับข้องใจไม่สามารถปรับตัวได้ หรืออาจทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นความต้องการจึงเป็นสิ่งที่บุคคลต้องการเพื่อดำรงชีวิตอยู่

ยุทธวรรณ (2533) กล่าวถึงธรรมชาติของความต้องการว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บริการนั้น โดยทั่วไปแล้วควรจะได้มีการสำรวจความต้องการของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผน และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการได้ และแม้ว่าแต่ละบุคคลจะมีความต้องการที่แตกต่างกันตามสภาพของบุคคลก็ตาม ถ้าได้มีการศึกษาวิเคราะห์แล้ว ก็คงจะทำให้การบริการเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น

ปรีดี (2535:2-3) ได้สรุปความหมายของความต้องการหรือความจำเป็นในการฝึกอบรม (Training Needs) ไว้ดังนี้ ความจำเป็นในการฝึกอบรมคือ การค้นปัญหาและข้อบกพร่องของมนุษย์ ถ้าสามารถทำให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ และสามารถพัฒนาตนเองให้เข้าใกล้ความสมบูรณ์พร้อมได้เพื่อใช้ในการวางแผนฝึกอบรม และพัฒนาให้มนุษย์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กมล (2527:106) ได้กล่าวว่า หมายถึงอุปสรรค ปัญหา หรือข้อขัดข้องใด ๆ ที่อาจจะแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม ปัญหาหรือข้อขัดข้องใด ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร โดยที่การฝึกอบรมไม่อาจจะแก้ปัญหา นั้นได้ เราไม่เรียกว่า ความจำเป็นหรือความต้องการในการฝึกอบรม แต่อาจจะเป็นความจำเป็นความต้องการในอันที่จะต้องแก้ไขระเบียบ หรือซื้อเครื่องมือใหม่เพื่อทดแทนของเก่าที่บอบสลาย

เดชา (2524:7) ได้แบ่งความจำเป็นหรือความต้องการในการฝึกอบรมไว้ 2 ประเภท คือ

1. ความจำเป็นในปัจจุบัน หมายถึง ความจำเป็นในการฝึกอบรมที่ต้องดำเนินการเพื่อช่วยในการแก้ปัญหา หรืออุปสรรคที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ความจำเป็นในการฝึกอบรม เพื่อให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันได้ตามมาตรฐานที่วางไว้ และความจำเป็นในการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนแปลงปรับปรุงทัศนคติ และพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบทบาทที่ดำรงตำแหน่งอยู่ขณะนั้น

2. ความจำเป็นในอนาคต หมายถึง ความจำเป็นในการฝึกอบรมที่ต้องจัดทำในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในอนาคต หรือเพื่อป้องกันปัญหาอุปสรรค ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การฝึกอบรมคนงานที่มีความรู้ความสามารถดีสำหรับการดำรงตำแหน่งหัวหน้างานในอนาคต ความจำเป็นในการฝึกอบรมประเภทนี้อาจหาได้จากการศึกษาวิเคราะห์แผนงาน หรือเป้าหมายกับความรู้ ความสามารถและผลงานที่ทำได้ในปัจจุบัน

สุนิสา (2536:34) ได้กำหนดประเภทความต้องการฝึกอบรมไว้ 2 ประเภทดังนี้

1. ความต้องการฝึกอบรมของแต่ละบุคคล (Individual Needs) บุคคลอาจมองไม่เห็นความต้องการของตนเอง บางครั้งเมื่อได้รับมอบหมายให้เข้ารับการฝึกอบรม ก็อาจต่อต้านและมองไม่เห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งความต้องการของแต่ละบุคคลอาจเป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัว หรือความต้องการที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำอยู่ และความต้องการฝึกอบรมของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันตามลักษณะงานที่ทำ และอาจขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของแต่ละบุคคลด้วย

2. ความต้องการในการฝึกอบรมขององค์การ (Organization Needs) เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับปัญหา หรือสถานการณ์ในองค์การหรือหน่วยงาน ซึ่งต้องการการแก้ไขด้วยการฝึกอบรม และมักจะเป็นความต้องการที่ไม่ชัดเจน แต่ต้องดำเนินการค้นหา โดยพิจารณาจากปัญหาหรือสถานการณ์ ที่องค์การประสบอยู่หรือกำลังจะประสบ

4. วิธีหาความต้องการหรือความจำเป็นในการฝึกอบรม

น้อย (2524:41-49) และสุนิสา (2536:32-44) ได้สรุปเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการค้นหาความจำเป็นในการฝึกอบรมว่ามี 3 แบบ คือ

1. การสังเกต เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยการเฝ้ามองจากสภาพการณ์ที่แท้จริง โดยไม่ทำให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว และควรบันทึกพฤติกรรมตามที่ได้เห็นและได้ยินไว้

2. การสัมภาษณ์ โดยการเข้าไปสนทนาหรือป้อนคำถามให้กับผู้ถูกสัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ควรจดจำคำตอบไว้

3. การใช้แบบสอบถาม โดยการสร้างแบบสำรวจเพื่อให้บุคคลเป้าหมายเป็นผู้ตอบ

ประหยัด (ไม่ระบุปีที่พิมพ์) ได้กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการค้นหาความจำเป็นในการฝึกอบรมมี ดังนี้

1. การสังเกต ได้แก่ การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของระบบการปฏิบัติงานต่าง ๆ ว่ามี ปัญหาหรือข้อบกพร่องอะไรบ้างที่จะต้องใช้วิธีการอบรมแก้ไข
2. การสัมภาษณ์ ได้แก่ การสนทนาซักถามปัญหาเกี่ยวกับหัวหน้าหน่วยงาน ผู้ปฏิบัติงาน และสังคมแวดล้อม ตามรายการที่เตรียมไว้เป็นแนวทางสัมภาษณ์
3. การสอบถาม โดยการใช้แบบสำรวจที่สร้างขึ้น เพื่อเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ตามต้องการ
4. การศึกษาแผนงาน คือ การศึกษานโยบายและแผนงานจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็น ข้อมูลปรับปรุงโครงการฝึกอบรม

เด่นพงษ์ (2517:51-52) อ้างโดยเชาวลิต (2517:13) กล่าวว่า วิธีสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมสามารถทำได้หลายวิธีคือ

1. สังเกตแบบสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมไปยังผู้บังคับบัญชาการแผนกต่าง ๆ
2. ศึกษาจากรายงานการประเมินผลงานประจำปีของบุคคลในหน่วยงาน
3. ดูความต้องการในการฝึกอบรมจากการประชุม การสัมมนา หรืออธิบายปัญหาในการปฏิบัติงานโดยทั่วไปของบุคคลในหน่วยงาน
4. ดูได้จากการผลิตว่า การผลิต เครื่องมือการผลิต วัตถุดิบ หรือกระบวนการผลิตเปลี่ยนแปลงหรือไม่

5. ผลงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้องมาเสนอ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

กรอุมา (2536) ศึกษาความต้องการและปัญหาในการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกร ตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เกษตรตำบลส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีการใช้สื่อปานกลาง และมีความต้องการใช้สื่อมาก ปัญหาที่สำคัญคือ การขาดงบประมาณในการจัดหาสื่อ การทดสอบสมมติฐานปรากฏว่า อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงานในหน้าที่ ความรับผิดชอบงานของเกษตรกรตำบล พื้นที่รับผิดชอบ และความพอใจของเกษตรกรตำบลที่มีสื่อต่างกัน มีความต้องการใช้สื่อไม่แตกต่างกัน

เสนอ (2521:31-46) ได้ศึกษาถึงความต้องการของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัด พัทลุง พบว่าเกษตรกรมีความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม หลักสูตรระยะสั้นค่อนข้างมากเพื่อ จะนำความรู้ ไปปรับปรุงอาชีพของตนเอง โดยมีความต้องการจะเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพต่อไปนี้

สาขาเกษตรทั่วไป

- (1) การสุขาภิบาลสัตว์
- (2) การปราบศัตรูพืช
- (3) ดินและปุ๋ย

สาขาพืชกรรม

- (1) การทำนาข้าวแผนใหม่
- (2) การทำสวนผัก
- (3) การปลูกพืชไร่

สาขาสัตว์บาล

- (1) การเลี้ยงสุกร
- (2) การเลี้ยงไก่
- (3) การเลี้ยงโคนม โคนเนื้อ และการเลี้ยงปลา

ชาวลิต (2527:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ เกษตรระดับอำเภอพบว่า ความต้องการในการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมาก ตามอายุแต่ไม่แตกต่างกัน ตามระดับการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติ ตำแหน่งหน้าที่การงานและความต้องการในการฝึกอบรม ด้านวิชาการเกษตร และด้านการส่งเสริมเผยแพร่ไม่แตกต่างกัน

Chaudhury (1973) (อ้างใน Paiboon,1977) ได้กล่าวว่า การศึกษาสามารถช่วยให้เกษตรกรตี ความข้อมูล สามารถพิจารณาความสำคัญและประเมินต้นทุนและผลตอบแทนของวิทยาการแผนใหม่ได้ดี กว่าเกษตรกรที่ไม่ได้รับการศึกษา

สุรพล (2529:30) ศึกษาเรื่อง หลักการและวิธีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ กล่าวว่า ช่วงเดือนที่ ประชาชนต้องการฝึกอบรมจะอยู่ในช่วงระยะเดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม เพราะการจัดฝึกอบรม ให้แก่เกษตรกรนั้น ควรจัดให้สอดคล้องกับช่วงเวลาว่างจากอาชีพหลัก เช่น ถ้าประชาชนส่วนใหญ่มี อาชีพเป็นชาวนา ก็มักจะมีเวลาว่างคือ หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

ตำรง (2528:34-50) ได้ศึกษาความต้องการของประชาชนในการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรมระยะสั้น วิทยาลัยเกษตรกรรมราชบุรี พอสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนมากต้องการเข้ารับการ ฝึกอบรมเพียง 1 สัปดาห์ จำนวนร้อยละ 45 รองลงมาต้องการระยะเวลา 2, 3, 4 สัปดาห์ตามลำดับ สาเหตุที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในช่วงระยะเวลา 7 วันนั้น เนื่องจากมี ความเห็นว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมและได้รับความรู้เพียงพอ โดยจะไม่กระทบกระเทือนต่อการ ทำมาหาเลี้ยงชีพ

พลากร (2529:52) ศึกษาเรื่อง ความต้องการของประชาชนในการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมราชบุรี ได้สรุปว่า เวลาที่ประชาชนในจังหวัด ร้อยเอ็ดต้องการฝึกอบรมร้อยละ 70-89 ต้องการฝึกอบรมตลอดวัน (09.00-16.00) เพราะประชาชนเห็น ว่า ช่วงเช้าเหมาะสำหรับการฟังการบรรยายและนำความรู้ไปฝึกปฏิบัติในช่วงบ่าย ก็จะเป็นการฝึกอบรม ที่เกิดประโยชน์ต่อตัวประชาชนที่ฝึกอบรมมากที่สุด

ณรงค์ (2541:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรมหลักสูตรระยะ สั้นวิชาชีพเกษตรกรรม ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลพบุรี กล่าวว่า ความต้องการของเกษตรกรที่มี ต่อการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น พบว่า สาขาพืชศาสตร์อยู่ในระดับปานกลาง สาขาสัตวศาสตร์อยู่ใน ระดับน้อย สาขาช่างเกษตรอยู่ในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประสิทธิภาพในการ ประกอบอาชีพเกษตร มีความสัมพันธ์กับความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมของเกษตรกร ถ้าพิจารณาใน แต่ละสาขา พบว่าพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมสาขา สัตวบาลศาสตร์ ส่วนอายุของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมในสาขาช่าง เกษตร

น้อม (2535:65) ได้วิจัยเรื่องการใช้เทคโนโลยีของเกษตรกรผู้ปลูกลำไย จังหวัดลำพูน ผลการ วิจัยพบว่า เกษตรกรมีปัญหาในด้านการใช้ปุ๋ย นับตั้งแต่ประเด็นการเลือกซื้อปุ๋ย รวมไปถึงจนถึงการใช้ปุ๋ย กับลำไยเพื่อให้มีความเหมาะสมกับช่วงความต้องการของพืช ถูกสูตร ถูกเวลา และถูกวิธี

จากการทบทวนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า การฝึกอาชีพเป็นโครงการที่สามารถเสริมสร้างทักษะด้านอาชีพให้แก่เกษตรกร โดยมุ่งส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ แต่จากการศึกษางานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับระดับความต้องการการฝึกอบรมวิชาชีพด้านการเกษตรของเกษตรกรตำบลชี้เหล็กจากทางราชการแต่อย่างใด การที่จะมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าไปส่งเสริมโดยการเปิดโครงการการฝึกอบรมในช่วงที่เกษตรกรต้องการ จึงเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรเป็นอย่างยิ่ง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University